

*Шевчук М. І.,**аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ВЛАСНА ІНІЦІАТИВА СУДУ ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Анотація. У статті досліджується ініціатива суду щодо дослідження доказів під час судового розгляду кримінальної справи. Проаналізовано норми нового Кримінального процесуального кодексу України, які регулюють ініціативну діяльність суду щодо перевірки доказів під час судового розгляду в сучасному кримінальному провадженні, норми Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, доктринальні підходи щодо визначення ролі суду в дослідженні доказів під час судового розгляду.

Ключові слова: кримінальне провадження, дослідження доказів, активний суд, пасивний суд, ініціативна діяльність суду.

Постановка проблеми. Ініціативна діяльність суду щодо дослідження доказів під час судового розгляду кримінальної справи неоднозначно оцінюється провідними науковцями, що підтверджує наявність розбіжностей у визначенні цілей судових органів і кримінального судочинства в цілому, різним відношенням до питання реалізації принципу змагальності в сучасному кримінальному процесі і подальших перспектив його розвитку. Практика реалізації судових процедур та окремих судових повноважень виявила певні недоліки в діяльності суду щодо дослідження доказів під час судового розгляду кримінальної справи та проблемні питання, які виникли у зв'язку з цим. Тому саме шляхом глибокого аналізу норм КПК України 1960 р., нового КПК України, напрацьованих наукою кримінально-процесуального права теоретичних положень та правозастосовної практики можливо розробити на їх основі дієві та науково обгрунтовані способи та методи вирішення цих проблем, в тому числі шляхом удосконалення діючого кримінально-процесуального законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Ініціативна діяльність суду щодо дослідження доказів під час судового розгляду кримінальної справи недостатньо розглянута в доктрині українського кримінального процесу. Співвідношення ступеня активності сторін та ступеню активності суду в процесі доказування-пізнання обставин справи та межі активності суду в кримінальному процесі досліджувалися в працях дореволюційних та сучасних учених-процесуалістів: Р. В. Багдасарова, С. В. Бурмагіна, Л. Б. Ісмаїлової, А. В. Кудрянцевої, В. Т. Нора, А. А. Плашевської, М. К. Свиридова, В. Л. Сыскова та інших. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, виконаних ученими-процесуалістами як України, так і країн СНД, у теорії і практиці залишилось чимало

дискусійних проблем стосовно меж активності суду під час судового розгляду кримінальної справи. Розв'язання питання про ініціативу суду та її межі у зв'язуванні обставин кримінального провадження під час судового розгляду набуло ще більшої актуальності з набранням чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року, оскільки модель суду змінилася з відносно-активної на відносно-пасивну.

Метою статті є на основі аналізу правових норм чинного Кримінально-процесуального кодексу України та норм Кримінально-процесуального кодексу 1960 року, правозастосовної практики та проведених вченими теоретичних досліджень здійснити спробу системного дослідження процесуального статусу суду в кримінальному провадженні України, ініціативної діяльності суду та її межі у зв'язуванні обставин кримінального провадження під час судового розгляду, встановлення дійсної ролі суду при здійсненні правосуддя у кримінальних справах. Метою також є визначення місця, яке відводиться суду в протистоянні сторін на тлі абсолютизації змагальності, що поширюється у свідомості юридичної спільноти, коли розвиток змагальності сторін протиставляється активності суду.

Виклад основного матеріалу дослідження. У період формування нового кримінально-процесуального законодавства потребує вирішення проблема співвідношення проголошеного в ст. 129 Конституції України принципу змагальності сторін та ініціативної діяльності суду щодо дослідження доказів під час судового розгляду кримінальної справи. Роль суду в дослідженні доказів під час судового розгляду кримінальної справи неоднозначно оцінюється провідними науковцями. Одна група процесуалістів обстоює ідею необхідності наділення суду такими повноваженнями, завдяки яким він зможе брати активну участь у доказуванні; друга група вважає, що роль суду обов'язково мусить бути пасивною, оскільки в змаганні сторін він має бути арбітром, який створює необхідні умови для реалізації ними своїх прав і виконання процесуальних обов'язків. У юридичній літературі можна також зустріти думки, в яких учені намагаються синтезувати перші дві точки зору і знайти щось середнє між ними: суд повинен бути процесуально активним, але в межах пред'явленого обвинувачення й поданої сторонами доказової бази [6, с. 25].

Системний аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України 2012 року свідчить, що кінцева мета судочинства – досягнення істинного знання про обставини, які підлягають доказуванню і постановленню на його основі обгрунтованого і справедливого судового рішення. Та практичний досвід свідчить, що не в

будь-якому спорі (змаганні) народжується істина. Існує низка об'єктивних і суб'єктивних взаємообумовлених факторів, що унеможливають змагальний процес у так би мовити рафінованому вигляді. Спробуємо розглянути деякі з них.

У судовій практиці нерідко виникають ситуації, коли встановлення об'єктивної істини потребує заповнення прогалин досудового слідства, перевірки нової інформації щодо існування істотних для правильного вирішення справи обставин. Такі ситуації вимагають активної доказової діяльності. Сторони ж з деяких причин, включаючи тактичні й стратегічні мотиви, не завжди проявляють активність у судовому засіданні. Судова практика свідчить, що відсутність ініціативи суб'єктів доказування щодо одержання нових чи перевірки наявних доказів може бути зумовлена: а) недостатньою фаховою підготовкою професійних учасників судового розгляду; б) неможливістю підсудного, потерпілого, цивільного позивача, відповідача забезпечити себе кваліфікованими представниками; в) відсутністю у призначеного захисника матеріальної зацікавленості, а відтак мотивації активної діяльності; г) перебуванням сторін у стані тактичного ризику, коли наслідки прояву активності (позитивні чи негативні) важко прогнозувати; д) позапроцесуальною домовленістю (компромисом) сторін щодо кінцевого результату розгляду справи, на який може вплинути та чи інша судова дія, необхідна для встановлення дійсних обставин справи. Як у таких ситуаціях має діяти суд: кинути на шальки терези надані кожною зі сторін докази, оцінити їх вагомість, переконливість і виходячи з цього вирішити справу чи за власною ініціативою виконати дії, необхідні для встановлення об'єктивної істини, аби виконати покладений на нього обов'язок?

На думку Кудрявцевої А.В., відповідь очевидна. Суд – не просто арбітр між сторонами обвинувачення та захисту. Він не має права вирішити справу по суті тільки на тій підставі, що сторона обвинувачення не зуміла з тих чи інших причин належним чином підтримати обвинувачення в суді або сторона захисту не змогла справитися зі своїми обов'язками. Сисков В.Л. вважає, що суд, виходячи з принципу публічності, має право на активні дії як компенсацію пасивності сторін. Суд повинен вирішити справу відповідно до правоти, дійсної правоти тієї чи іншої сторони. Для того, щоб постановити законний, обґрунтований і справедливий вирок, суд, керуючись законом, повинен постановити його, спираючись на своє внутрішнє переконання, яке ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності [9, с. 44]. Комарова Н.А. вважає, що слід розрізняти активність сторін як джерело руху кримінальної справи й активність і ініціативу суду, що прагне встановити істину – основу правосуддя [8, с. 160]. Вирішення справи без з'ясування судом реальних обставин справи на тій підставі, що сторони про це не просили чи були пасивні, суперечить основам демократичного та справедливого правосуддя, оскільки не забезпечує реального захисту прав і законних інтересів осіб, втягнутих у його сферу [17, с. 102].

Суд може погодитися з аргументами однієї зі сторін, але це має відбутися не тому, що вона була більш пе-

реконтливою, підготовленою, мала для цього більше ресурсів і можливостей, а тому, що позиція тієї чи іншої сторони відповідає внутрішньому переконанню суду щодо її адекватності встановленим на підставі наявних доказів обставинам. Не може на рішення суду впливати неспроможність прокурора належним чином доказово забезпечити й підтримати обвинувачення або невміння чи небажання захисника виконати свої функції. Вирок має ґрунтуватися не на процесуальній істині, встановленій на підставі доказів, наданих однією зі сторін, а на об'єктивній або матеріальній істині, тобто такій, яка отримала фактичне підтвердження у відображенні реальної дійсності, що мала місце в минулому [5, с. 79]. Якщо ж судді будуть виносити рішення, беззастережно дотримуючись правила чистої змагальності, які можуть суперечити їх власним переконанням, здоровому глузду, то згодом це призведе до деградації особистості, перетворить суддю з людини на правовий механізм [7, с. 125]. Крім того, такі дії повернуть судочинство до періоду панування формальних доказів. Таким чином, у теперішніх умовах не втратила значення думка видатного процесуаліста М. С. Строговича щодо можливості вирішення справи суддями за їхнім внутрішнім переконанням [15, с. 110].

Противники права суду самостійно формувати докази аргументують це посяганням на принцип змагальності, прояв зацікавленості в результатах вирішення справи на користь однієї зі сторін. Так, С. Лунін категорично стверджує, що «у випадку, коли суд за власною ініціативою збирає докази, він стає суб'єктом доказування, фактично, ще одною стороною судового процесу, яка буде відстоювати свою думку, а отже, є підстави ставити під сумнів об'єктивність та неупередженість суду» [11, с. 126]. А. А. Плашевська робить висновок, що, здійснюючи збір тих чи інших доказів шляхом виконання судових дій з власної ініціативи, суд підміняє своєю діяльністю діяльність сторін, а отже, виконує або функцію захисту, або функцію обвинувачення, що є неприпустимим для суду [14, с. 17]. Р. В. Багдасаров серед інших факторів, що визначають сутність принципу змагальності, вказує на роль суду як безстороннього арбітра, який лише забезпечує нагляд за додержанням процесуальних гарантій сторін і прагне досягнення судової істини [4, с. 15].

Навіть підтримуючи позицію про пасивну роль суду в збиранні доказів, деякі учені все ж доходять висновку, що ця жорстка вимога повинна мати виняток. Так, С. Д. Шестакова вважає, що перелік таких винятків має бути вичерпним, зокрема: 1) суду належить мати право ставити запитання свідкам після допиту їх сторонами; 2) на суд слід покласти обов'язок витребування нових виправдувальних доказів по закінченні судового слідства незалежно від наявності клопотань сторони захисту. Ця норма усуне залежність винесення виправдувального вироку від якості захисту. Одночасно вона пропонує передбачити в законі санкцію у виді підстави для скасування вироку за невитребування чи недослідження доказів, що можуть спростувати обвинувачення. Також вона вважає за доцільне покласти на суд обов'язок призначення експертизи, якщо її проведення за законом є обов'язковим, що має бути загальним випадком

усунення прогалин розслідування [16, с. 140]. Пропонує закріпити в законодавстві подібні «винятки», в такий спосіб вона визнає необхідність наділення суду повноваженнями, завдяки яким він зможе брати активну участь у доказуванні.

На думку І. Б. Михайловської, у ситуації, коли обвинуваченню не вдалося надати суду сукупності доказів, які переконали б його у винуватості особи, у суду є 2 варіанти поведінки: керуватись наміром установити справжні обставини справи, добитися відповідності своїх висновків фактам об'єктивної дійсності (чого саме й вимагає принцип матеріальної істини, який одночасно в такому разі є метою доказування) або, додержуючись правила, відповідно до якого недоведена винуватість дорівнює доведеній невинуватості, виносити виправдальний вирок і бути вдоволеним істиною юридичною (формальною). Слід зазначити, що у випадку, коли сторони обвинувачення не вдалося обґрунтувати свої вимоги, прагнення суду до встановлення матеріальної істини, тобто істинної картини вчиненого, означає прийняття ним на себе функції кримінального переслідування. Це зобов'язує суд завершити те, чого не вдалося зробити органам досудового слідства [13, с. 18]. Та чинний КПК України суттєво обмежив можливості суду йти першим із зазначених шляхів, що є закономірним наслідком відходу від розшукової моделі кримінального судочинства, закріпленої в КПК України 1960 р.

За КПК України від 28.12.1960 року (надалі – старий КПК України) ступінь та межі активності суду при провадженні кримінальної справи визначалася низкою норм. Це норми щодо: 1) порушення кримінальної справи судом; 2) повернення справи на додаткове розслідування; 3) надання судових доручень органам, які проводять попереднє розслідування, про виконання ними слідчих дій у справах, які знаходяться в суді; 4) відновлення судового слідства під час наради при постановленні вироку, якщо суд визнає необхідним з'ясувати будь-яку обставину, яка має значення для справи; 5) оголошення за власною ініціативою показань підсудного; 6) вручення копії обвинувального висновку підсудному; 7) продовження розгляду справи у разі відмови прокурора від обвинувачення, за умови підтримання обвинувачення потерпілим, витребування нових доказів за власною ініціативою тощо. Але в таких випадках суд переймає на себе обвинувальну функцію прокуратури, яка від імені держави має давати юридичну оцінку діям особи, яка вчинила злочин, підтримувати обвинувачення в суді [12, с. 131].

На сьогодні в певній мірі позитивно змінилося відношення розробників нового кримінально-процесуального законодавства стосовно активності суду в процесі доказування. Норми нового КПК України закріплюють менш активне положення суду як гаранта змагальності в судовому розгляді кримінальних справ. Чинний КПК України ліквідував інститут дослідчої перевірки та стадію порушення кримінальної справи, кримінальне провадження автоматично розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Істотним прогресом також стала відмова від інституту повернення справи на додаткове досудове слідство, оскільки така

процедура повністю порушує презумпцію невинуватості осіб, передбачену ст. 69 Конституції України та ст. 17 КПК України, принцип змагальності та рівність між учасниками судового розгляду. Положення, які передбачали право суду відновлювати судове слідство під час наради при постановленні вироку також не знайшли свого відображення в новому КПК України, оскільки дані дії суду є свідченням його упередженості та не забезпечують процесуальної рівності сторін. Відповідно до нового КПК України суд обмежений в праві самостійно збирати докази. Збирання і подання суду доказів здійснюється сторонами кримінального провадження.

Ведучи мову про активність суду при розгляді справи в суді першої інстанції, варто звернути увагу на ту роль, яка надана законодавцем головному в судовому засіданні, який відповідно до ст. 321 КПК України керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними процесуальних обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження. Тобто суд повинен з'ясувати і дослідити всі зібрані у справі докази як на користь сторони обвинувачення, так і на користь сторони захисту.

Як учасник процесу доказування суд має процесуальний статус, відмінний від статусу сторін, він виконує роль безстороннього арбітра, який, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, з'ясовує та досліджує всі зібрані у справі докази, як на користь сторони обвинувачення, так і на користь сторони захисту, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, забезпечує нагляд за додержанням процесуальних гарантій для сторін і прагне досягнення істини у встановленні обставин справи, тоді як сторона обвинувачення прагне довести свою обвинувальну тезу, а сторона захисту прагне її спростувати чи пом'якшити.

Але деякі регламентовані КПК України повноваження головного (суду) вступають у колізію із засадою «чистої» змагальності у судовому розгляді, оскільки вони звужують активність сторін в реалізації своїх безпосередніх функцій в судовому розгляді. Скажімо, чи можна віднести такі повноваження головного (суду), як роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення (ст. 348 КПК України); визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню та порядку їх дослідження (ст. 349 КПК України); проведення повторного допиту свідка за ініціативою суду, проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних учасників кримінального провадження (свідків, потерпілих, обвинувачених) за ініціативою суду (ст. 352 КПК України); проведення огляду місця події лише у випадку, коли суд визнає це за необхідним (ст. 361 КПК України); проведення додаткової експертизи в процесі судового розгляду за ініціативою суду (ст. 332 КПК України); формування судом кола питань, які він ставить перед експертом з власної ініціативи (ст. 332 КПК України), до таких, що спрямовані на реалізацію принципу змагальності, а також на забезпечення

рівних прав та рівних можливостей реалізації цих прав сторонами?

Як видається, у вищезазначених випадках суд активно виконує функції сторін. Спробуємо розглянути їх більш детально. Так, при роз'ясненні підсудному суті обвинувачення, суд виконує функцію прокурора як обвинувача в справі.

Щодо визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню та порядку їх дослідження, то для здійснення ефективного розгляду справи сторони повинні подавати суду свої пропозиції про порядок дослідження доказів. Логічніше встановити порядок дослідження доказів на основі розгляду судом відповідних клопотань сторін. Необхідно врахувати, що встановлення порядку дослідження доказів не зводиться до техніки проведення судового слідства, воно є важливою процесуальною дією, від правильності якої залежить якість розгляду справи. Відповідно до ч. 2 ст. 349 КПК України обсяг доказів, які будуть досліджуватися, та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду після з'ясування думки учасників судового провадження. Пропозиції сторін про порядок дослідження доказів – це одна з частин їхньої процесуальної діяльності, за допомогою якої вони можуть побудувати розгляд справи більш ефективно. Можливість сторін запропонувати той чи інший порядок дослідження доказів означає можливість сторін враховувати найбільшу доцільність проведення їх судового дослідження, виходячи з інтересів, які вони відстоюють. Та аналізуючи ст. 349 КПК України, можна дійти висновку, що суд не зв'язаний думкою учасників судового розгляду, він може і не рахуватися з нею (не враховувати її). Кінцеве рішення щодо обсягу та порядку дослідження доказів належить суду. Учасники з судового розгляду мають право подавати клопотання, та чи вони будуть задоволені, залежить знову ж таки від суду. На жаль, у сформованій практиці нерідко за основу порядку дослідження доказів береться докладений до обвинувального акту список осіб, які підлягають виклику до суду. В судовому засіданні особи, що з'явилися, допитуються в тій же послідовності, як вони перераховані в списку. Таким чином, в основі визначення послідовності допитів лежить не їх доказова цінність, а позиція органів досудового слідства [10, с. 204]. Отже, наявність вищевказаної норми у чинному КПК України свідчить, на жаль, не на користь змагального розгляду кримінальної справи та не на користь забезпечення рівності учасників судового процесу. Це ж саме стосується і норми, яка закріплює порядок формування судом кола питань, які він ставить перед експертом з власної ініціативи (ст. 332 КПК України).

У чинному КПК України закріплена можливість проведення повторного допиту свідка за ініціативою суду, також суд має право призначити одночасний допит двох чи більше вже допитаних учасників кримінального провадження (свідків, потерпілих, обвинувачених) для з'ясування причин розбіжності в їхніх показаннях (ст. 352 КПК України), що суперечить принципу змагальності, оскільки в даному випадку суд не обмежується фактами й доказами, отриманими за вибором сторін, а здійснює збирання доказів в кримінальному провадженні з власної ініціативи.

Відповідно до ст. ст. 357, 358, 361 КПК України сторони беруть участь в огляді місця події, речових доказів та огляді і оголошенні документів. Вони вправі звертати увагу суду на те, що, на їхню думку, може мати доказове значення і вимагати занесення до протоколу всього того, на що вони вважають за необхідне звернути увагу суду (ст. 361 КПК України). За цими ж правилами проводиться огляд речових доказів (ст. 357 КПК України). Сторони вправі звертати увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з річчю чи з її оглядом. У цьому зв'язку, на наш погляд, не зовсім відповідає принципу змагальності положення, закріплене в ст. 361 КПК України, за яким лише суд визнає необхідним оглянути місце події, при цьому конструкція статті така, що є незрозумілим, як бути з ініціативою сторін щодо проведення огляду місця події за їх думкою, клопотаннями про проведення цієї слідчої дії. Слід передбачити право сторін клопотати про огляд місця події, враховувати їх думку щодо проведення цієї слідчої дії, надати право активної участі у її проведенні.

Що стосується ст. 332 КПК України, то вона містить положення, яким передбачена можливість проведення додаткової експертизи в процесі судового розгляду з ініціативи суду. У випадку наділення суду вищевказаними повноваженнями виникає ймовірність того, що на обвинувачених може бути спричинений тиск зі сторони суду. Тобто у випадку наявності підстав для виправдання особи не виключено призначення додаткових експертиз, що врешті-решт може призвести до засудження. Такий крок порушуватиме статтю 62 Конституції України, згідно з якою «всі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь». В даному випадку суди мали б виправдовувати таких осіб саме через «наявність сумнівів щодо доведеності їх вини».

Отже, на перший погляд, всі перелічені вище повноваження суду конфліктують із засадою змагальності, проте це не стосується деяких з них, а саме: проведення повторного допиту свідка за ініціативою суду; проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних учасників кримінального провадження (свідків, потерпілих, обвинувачених) за ініціативою суду; проведення додаткової експертизи в процесі судового розгляду за ініціативою суду, оскільки, закріпивши обов'язок суду створити необхідні умови для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав (ст. 22, 93 КПК України), законодавець допускає право суду з метою перевірки доказів при необхідності за власною ініціативою одержувати додаткові докази. Суд може винести рішення про винність обвинуваченого лише на основі належних, допустимих, достовірних та достатніх у їх взаємозв'язку доказів (ст. 94, 370 КПК України). Тобто, він не має права в ім'я неупередженості жертвувати встановленням істини у справі (дійсних обставин справи) і бути зв'язаним виключно доказами, наданими сторонами. Він може одержувати нові докази з метою перевірки належності, допустимості та достовірності доказів, поданих сторонами кримінального провадження, і тим самим спрямувати судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для даного кримінального провадження.

Оскільки у змагальному процесі суд не повинен бути

законодавчо «обтяженим» обов'язком збирання доказів, але він має перевіряти ті докази, які надані сторонами, тобто право суду досліджувати наявні в кримінальному провадженні докази з власної ініціативи все-таки існує, то доцільним є з'ясувати як і з якою метою необхідно судові цим правом користуватися.

Перевірка доказів є елементом доказування, тобто всі зібрані по справі докази повинні об'єктивно перевіряти слідчий, прокурор і суд. На думку багатьох процесуалістів. Перевірка (дослідження) доказів провадиться шляхом їх аналізу, зіставлення з іншими доказами, а також шляхом проведення додаткових слідчих чи судових дій з метою відшукування нових доказів, підтвердження або навпаки, спростування доказів, вже зібраних по справі. Крім того, перевірка доказів провадиться з метою з'ясування питання про їх достовірність. Реалізація цих повноважень може бути направлена на перевірку представлених сторонам конкретних доказів (їх допустимості та достовірності) і не повинна мати за мету заповнення прогалин попереднього розслідування справи та неповноти судового слідства щодо основних питань кримінальної справи стосовно винуватості обвинуваченого та кримінально-правової кваліфікації злочину. Так, перевірка доказів полягає в дослідженні останніх з метою визначення їх належності, достовірності, достатності, допустимості й законності. Вона здійснюється за допомогою розумової діяльності шляхом проведення нових чи додаткових процесуальних дій. Отже, рівень активності суду має бути достатнім і необхідним для встановлення дійсних обставин кримінального провадження, а тим самим і ухвалення законного й обґрунтованого вироків або будь-якого іншого рішення суду.

Висновки. Стаття 92 чинного КПК України покладає на слідчого, прокурора та, в установлених цим Кодексом випадках, на потерпілого обов'язок по доказуванню. Дане положення не виходить за межі процедури вирішення спору рівноправних сторін, адже, маючи в своєму арсеналі обов'язок доказування, суд демонструє перевагу позиції сторони обвинувачення, оскільки поряд із судом обов'язок доказування належить і прокурору. Вважаємо, що суд не повинен бути обтяжений обов'язком доказування, проте має право збирати докази за власною ініціативою з метою перевірки поданих сторонами доказів щодо їх належності, допустимості, достовірності, достатності і законності способів їх збирання шляхом аналізу кожного з них. Поширеними є випадки, коли суд допускає до судового розгляду подані стороною докази, отримані з процесуальними порушеннями, що дає всі підстави для того, щоб сумніватись в достовірності отриманих даних. Дopusкаючи такого роду докази, суд потрапляє в залежність від добросовісності чи недобросовісності сторони, яка подала такі докази.

Аналіз норм КПК України 1960 року та норм КПК України 2012 року дав підстави для висновку, що з набранням чинності нового КПК України ініціатива суду щодо дослідження доказів під час судового розгляду кримінальної справи значно зменшилася, внаслідок чого змінилася роль суду в дослідженні доказів під час судового розгляду. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року регламентує, що всі заходи, які вживаються для встановлення події злочину, осіб, винних у вчиненні

злочину, та їх покарання, зобов'язані здійснити органи дізнання, слідчий, прокурор та суд (ст. 4). КПК України 1960 року також покладав обов'язок доказування всіх обставин справи на вказаних суб'єктів (ч. 2 ст. 22). В Україні до набрання чинності КПК України від 13.04.2012 р. була модель суду відносно-активною. Та згідно з чинним КПК України 2012 року обов'язок доказування вищезначених обставин покладається на слідчого, прокурора та, у випадках установлених цим Кодексом, на потерпілого (сторону обвинувачення). КПК України від 2012 року наділяє суд відносно-пасивним положенням у процесі доказування. Відносно-пасивній моделі властиві певні елементи активності суду, оскільки саме на суд покладається відповідальність за законність та обґрунтованість рішень, що ухвалюються в стадії судового розгляду, у зв'язку з чим він не може бути зв'язаний тією сукупністю доказів, які були надані сторонами. При цьому сутність змагальної побудови кримінального процесу не буде порушуватися. У відносно-пасивній моделі суд вправі збирати докази, якщо це є необхідним для перевірки належності та допустимості наданих стороною доказів, для встановлення точних даних щодо підсудного. Збирання доказів є правом суду, а не його обов'язком.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К., 1996. – 46 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. К., 2012.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. К., 2012.
4. Багдасаров Р.В. Принцип состязательности в уголовном процессе России и странах Европейского Союза: автореф. Дис. На соискание ученой степени канд. юрид.наук: спец.12.00.09 / Р.В. Багдасаров. – М., 2005. – С. 15.
5. Бандура О. Єдність цінностей та істини у праві. – К.: Інюре, 2000. – С. 79.
6. Емузов А.С. Особенности процессуального доказывания в условиях состязательности по УПК РФ // Рос. судья. – 2005.-№3. – С. 25.
7. Ермаков С.В. Судебное следствие по делам о нарушении авторских и смежных прав: дис. ...канд.юрид.наук:12.00.09 / Ермаков Сергей Вячеславович, 2004. – С. 125.
8. Комарова Н.А. Принцип состязательности и равноправия сторон должен быть эффективным средством установления объективной истины в судебном разбирательстве / Н.А. Комарова, В.З. Лукашевич // Правоведение. – 2001. – №4. – С. 160.
9. Кудрянцева А.В. Доказательственная деятельность суда первой инстанции по уголовным делам / А.В. Кудрянцева, В.Л. Сысков. – М.: Юрлитинформ, 2007. – С. 44.
10. Лубшев Ю.Ф. Адвокат в уголовном процессе. Учебно-практическое пособие. – М.: Юрист, 1997. – С. 204.
11. Лунін С. Поняття принципу змагальності в судовому процесі / С.Лунін // Право України. – 2010. – №3. – С. 126-131.
12. Маркуш М.А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України: Монографія. – Харків: Видавець СПДФО Вапнярчук Н.М., 2007. – С. 131.
13. Михайловская И.В. Настольная книга судьи по доказыванию в уголовном процессе. – М.: Проспект; Велби, 2006. – С. 18.
14. Плашевская А.А. Собираение судом доказательств при рассмотрении дела по первой инстанции в уголовном процессе России: авто-эф. дис. На соискание ученой степени кандид. Юрид. Наук: спец.12.00.09 / А.А. Плашевская. – Томск, 2006. – С. 17.
15. Строгович М.С. Материальная истина и судебные доказательства в советском уголовном процессе / М.С. Строгович. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – С. 110.
16. Шестакова С.Д. Состязательность уголовного процесса. – СПб: Юрид.центр Пресс, 2001. – С. 140-141.
17. Шибіко В.П. «Мала реформа судового розгляду кримінальної справи: рух від істини до змагальності» / В.П. Шибіко // Судова реформа в Україні: матеріали наук.-практ.конф. – Х., – 2002. – С. 102.

Шевчук М. И. Собственная инициатива суда в исследовании доказательств в судебном рассмотрении уголовных дел

Аннотация. В статье исследуется инициатива суда при исследовании доказательств в судебном рассмотрении уголовных дел. Проанализированы нормы действующего Уголовного процессуального кодекса Украины (2012 г.), регулирующие инициативную деятельность суда при проверке доказательств в судебном рассмотрении в современном уголовном процессе, нормы Уголовно-процессуального кодекса Украины 1960 г., а также проанализированы различные доктринальные подходы, касающиеся определения роли суда при исследовании доказательств в судебном рассмотрении уголовных дел.

Ключевые слова: уголовный процесс, исследование доказательств, активность суда, пассивность суда, инициативная деятельность суда.

Shevchuk M. Court's initiative in the research of evidence at the court trial

Summary. The article deals with the issues of the court's initiative in research of evidence at the court trial. The article examines the norms of the Criminal Procedural Code of Ukraine of 2012 that regulate the initiative activity of the court concerning verification of evidence at the trial in contemporary criminal process, as well as the norms of the Criminal Procedural Code of Ukraine of 1960 and the doctrinal approaches of various scholars to determination of the court's role in the research of evidence in criminal proceeding.

Key words: criminal process, proofs research, activity of the court, passivity of the court, initiative activity of court.